

Камишова Т.М.

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СЕМАНТИЧНА Й СМИСЛОВА СТРУКТУРА БАЗОВИХ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ПЕРЕМІЩЕННЯ

Дослідження, до якого склалися ці тези, присвячене вивченню семантичних відмінностей у смисловій структурі англійських дієслів переміщення у процесі їх функціонування в тексті. В роботі встановлюються релевантні семантичні ознаки відмінності в смисловій структурі дієслів, що розглядаються; визначається специфіка модуляційних та дериваційних змін; визначаються лексико-семантичні групи до яких переходять базові англійські дієслова переміщення в результаті дериваційних семантичних змін.

Серед низки актуальних проблем, що розглядаються вітчизняними та зарубіжними лексикологами, знаходиться проблема функціонування лексико-семантичних груп дієслів, які є одним із проявів системності словникового фонду мови. Лексико-семантична група дієслів переміщення є однією з найстародавніших дієслівних груп.

Інтерес до вивчення дієслів переміщення обумовлений тим, що в навколишньому світі і природі немає процесу більш поширеного, ніж рух. Як відомо, простір і час – основні форми існування матерії, а рух визначається філософією як найважливіший її атрибут (Вікіпедія, Т. 13, 441). У самому широкому сенсі рух являє собою будь-яку взаємодію матеріальних об'єктів. Однією з найбільш різноманітних за своїм проявом форм руху матерії є переміщення. До переміщення в просторі здатні всі предмети об'єктивного світу. Деякі з них здійснюють це переміщення самостійно, активно, наприклад, живі істоти; інші ж (неживі предмети) не здатні до активного переміщення. Переміщення предметів неживої природи здійснюється за

ініціативою і під впливом живих істот, а також під впливом різних фізичних сил природи: вітру, проточної води і т.п. Різні форми переміщення знаходять найбільш спеціалізований вираз в лексико-семантичній групі дієслів переміщення. У зарубіжній лінгвістиці англійські дієслова переміщення характеризуються з точки зору їх семантичної структури (Fillmore C, 2000; Chafe W., 1970; Lacoff G., 1987; Leech J., 1990), а також функціонування (Lyons J., 1981; Miller G., 1987; Palmer F., 1982; Talmi L., 1985).

Простір і час є універсальними категоріями і формами сприйняття дійсності. Універсальність таких концептуальних категорій полягає, насамперед, в тому, що вони, незважаючи на мінливість свого змісту, притаманні людині на всіх етапах її історичного розвитку. Пізнаючи світ, людина звертається до структурних особливостей його організації і виявляє, що частини й елементи, з яких побудовані матеріальні об'єкти, певним чином розташовані по відношенню один до одного і утворюють деякі стійкі конфігурації, які задають межі об'єктів в навколишньому середовищі, роблячи їх протяжними. Крім того, кожен об'єкт займає якесь місце серед інших об'єктів, межує з ними. Всі ці гранично загальні, що виражають структурну організацію світу властивості об'єктів – бути протяжними, займати місце серед інших об'єктів, межувати з ними – виступають як найбільш загальні характеристики простору. Як відомо, простір і час – основні форми існування матерії. Простір висловлює порядок розташування одночасно співіснуючих об'єктів.

Серед усіх дієслів, що беруть участь у вираженні категорії простору, центральне місце займають дієслова переміщення. Вивчення дієслів переміщення обумовлено тим, що в навколишньому світі і природі немає процесу більш поширеного, ніж переміщення. Мається вельми велика наукова література на матеріалі різних мов, в якій дані дієслова піддаються розгляду з різних точок зору. Це говорить про те, що мовні знаки, відбивають універсальне явище об'єктивного світу – переміщення, мають багатосторонні лінгвістичні прояви.

Слід зауважити, що дієслова переміщення нерідко ототожнюються з дієсловами руху. Згадка тих робіт, в яких мова йде про дієслова руху, не суперечить суті нашого дослідження, об'єктом якого є англійські дієслова переміщення, оскільки переміщення є одним з аспектів руху в цілому. Слідом за деякими вітчизняними вченими вважаємо, що поняття «рух» ширше, ніж поняття «переміщення». Під дієсловами переміщення ми розуміємо дієслова, що позначають поступальний рух, тобто рух, що призводить до зміни місця розташування суб'єкта в просторі. «Поступальний рух - це переміщення тіла, при якому будь-яка пряма, проведена в тілі, переміщується паралельно самій собі». Таким чином, ми вважаємо цілком правомірним приводити ті джерела, в яких мова йде про дієслова руху, але їх суть відноситься і до дієслів переміщення, які відображають один з аспектів руху. У лінгвістиці є велика кількість досліджень, присвячених даній групі дієслів. Розробки в цьому напрямку почалися ще в першій половині ХХ століття. На прикладі німецької, англійської та інших індоєвропейських мов метафоричне вживання дієслів руху досліджувала К. Коллітц. Поняття руху автор розуміла широко - як будь-яка дія, що включає рух (Collitz K.H., 1931). Древньоанглійські дієслова переміщення в просторі були досліджені Б. Веманом (Weman B., 1933). Автор виходив із звукової форми слів, на основі групи прикладів ним перераховуються різні варіанти значень окремих слів.

Когнітивні основи вживання англійських дієслів переміщення детально досліджують Дж. Міллер і Ф. Джонсон-Леїрд (Miller GA, Johnson-Laird PN, 1987).

Виходячи з когнітивних позицій, на матеріалі німецької мови дейктичні дієслова руху досліджує Г. Радден (Radden G., 1989), який робить висновок про те, що для дієслів руху велику роль відіграють простір і час. Рух – це зміна положення об'єктів в певному часовому просторі. Спрямованість руху є темою досліджень І. Кауфман (Kaufmann J., 1989; 1990), яка, спираючись на роботи Д. Доуті (Dowty D., 1979) і С. Лебнера (Lobner S., 1988), зазначає, що рух «є постійна функція тимчасової шкали в просторі» (Kaufmann J., 1989).

Автор вважає, що при концептуальному описі німецьких дієслів руху їх локалізація повинна розглядатися в контексті тимчасової шкали, оскільки рух – це зміна локалізації предметів в часі.

Дієслово – найскладніша і ємна граматична категорія англійської мови. Дієслово найбільш конструктивна у порівнянні з усіма іншими категоріями частина мови. Дієслівні конструкції мають вирішальний вплив на іменні словосполучення і речення. Ознаки підрозділяються на властивості і відносини, а виражають їх предикати – відповідно на предикати властивостей і відносин. Традиційною відмінністю ознак від речей є наявність у них категорій дії, процесу, стану і властивості.

Розмежування дієслів на такі загальні класи як дія (динамічний акт, здійснюваний суб'єктом), процес (динамічний акт, що залежить від суб'єкта), стан (статичний акт, в який може бути залучений суб'єкт) є необхідним, але недостатнім, тому що дуже часто дієслівні лексеми не вкладаються в рамки тільки одного класу, підкласу або розряду, що пов'язано з рухливістю обсягу дієслівної семантики, його полісемією.

Рух або переміщення є основними ознаками дієслова у всіх мовах світу. Концепт шляху, як цілеспрямований рух відіграє велику роль стосовно не тільки життя людини, але і його ментальних дій і рухів, оскільки вони цілеспрямовані.

Рух, що відноситься до явищ первинного рівня пізнання, становить одне з фундаментальних відносин об'єктивної дійсності. Здійснюючись в просторі і реалізуючись в часі, рух, власне, і відокремлює дієслово від імені, в якому сема руху (переміщення) відсутня.

Домінантною ознакою групи дієслів переміщення в просторі, що відносяться до базових дієслів, є їх обов'язкова суб'єктивність». Вони відносяться до тих дієслів, в яких зміни в динамічному відношенні стосуються виключно суб'єкта дії як такого.

Характер спрямованості дієслів переміщення, в широкому розумінні відображають процес переміщення в часі, може бути визначений як

просторово-обставинний. «Предикат руху або переміщення в просторі може мати властивість спрямованості або ненаправленого руху. У першому випадку рух заздалегідь обмежений окремим пунктом і має внутрішню мету у вигляді досягнення даного пункту, у другому, рух не впорядковано в сенсі напрямку, а якщо і є якийсь напрямок, то позбавлений внутрішньої мети.

Таким чином, найбільш загальною структурною характеристикою є їх визначення як двовалентних дієслів з спрямованістю на обставину місця, які в основному визначаються як динамічні. Поняття «рух у просторі» (тобто деякої дії, процесу) відображає динаміку ознаки – зміна місця положення (статичного стану, просторового співвідношення предметів). Тим не менш, тлумачачи семантему «просторове співвідношення», ми зводимо її до семантики «рух». Саме поняття «дія» означає динамічну зміну деяких статичних відносин.

Досліджувані в нашій роботі дієслова характеризуються наявністю у них категорій дії і процесу – динамічних ознак (вольовий акт і мимовільна ознака).

Зв'язки в універсальній вербальній мережі хоча і множинні, але виборчі. Найбільш тісно пов'язані в них самі функціональні структури, відповідають словам близьким за значенням, що складають власні спеціальні сполучення, зазвичай звані семантичними полями. Вже всередині якого-небудь семантичного поля можна виділити дієслівне ядро, відповідальне за виконання предикативної функції в процесі висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич В. В. Семантико-грамматические группировки английских глаголов Текст. / В. В. Гуревич // Вопросы теории английского языка. Выпуск 1. – М., 1973. – С. 113-123.
2. Прокопенко А. В. Семантико-синтаксическая организация предложения с пропозициональными глаголами знания, полагания и

воображення в сучасному англійському мові Текст. / А. В. Прокопенко: Дисс. канд. філол. наук. Іркутск, 1999. – 152 с.

3. Швайко Я. В. Семантична модель англійських дієслів навчання Текст. / Я. В. Швайко: Дис. канд. філол. наук. Уфа, 2006. – 150 с.

4. Юрченко Г. Е. К проблеме выделения глаголов со значением состояния Текст. / Г. Е. Юрченко // Семантика и функционирование английского глагола: Межвуз. сб. науч. трудов. Горький, 1985. – С. 114-120.

5. Anderson J. M. On case grammar: Prolegomena to a theory of grammatical relations Text. / J. M. Anderson. London, 1977. – 313 p.

6. Anderso J. M. The grammar of case: Towards a localistic theory Text. / J. M. Anderson. London: Cambridge Univ. Press, 1971. – 244 p.

7. Andor J. Case grammar, deep semantic relations and cognition Text. / J. Andor // Proceedings in the 12th International Congress of linguists. Innsbruck, 1978. – P. 163-166.

8. Andor Y. Toward an integration of lexicase and case based deep semantics: arguments for a cognitively based semantic theory Text. / J. Andor // Hungarian studies in English. Dedrecen: 1992. – № 15. – P. 63-73.

Коваль О. В., Нікольська І. С.
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ЗАСІБ ПІДСИЛЕННЯ ОБРАЗНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Творча трансформація фразеологізмів завжди зумовлена конкретними стилістичними завданнями. Оскільки стійкі словосполучення у мовленні виконують функцію образних одиниць, вони використовуються з